

кыргыз 82
к 59

Жомоктор менен тарбия

Көкөлөй учкан
ЖОМОКТОР-2

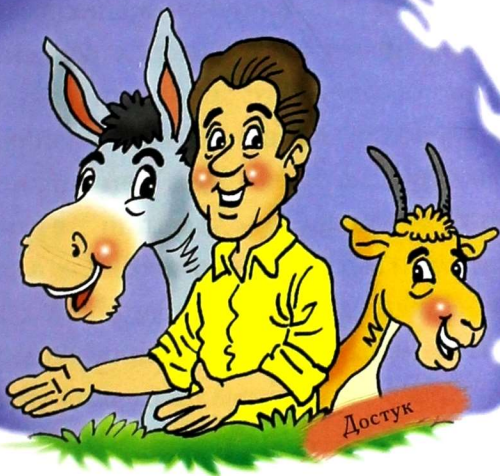
Press

Китеп ээси

Сүрөтүндү
жабыштыр

СООП БОЛОТ

Бар экен, жок экен...Ааламдагы өлкөлөрдүн биринде ажайып бир кереметке курчалган кооз айыл бар экен. Бул айылда бир эшеги жана бир эчкиси бар дыйкан жашачу. Эчки ар жылы бирден улак туучу. Ошондой эле дыйкан эчкинин сүтүн саап, ал сүттү сатчу. Ал эми эшек болсо дыйканчылыктагы ар түрдүү иштерде дыйканга жардамчы

болчу. Ал оор жүктөрдү ташып, ар бир иш жасалганда кожоюнунун жанында жүрчү.

Эшек менен эчки убактыларынын көбүн жайытта бирге оттоп жүрүп өткөрүшчү. Эчки абдан шамдагай жана чапчаң эле. Ошондуктан шаша-буша бир тигил тараптан бул тарапка, бул тараптан тиги тарапка чуркап оттоочу. Ал тургай бийик аска-зоонун алдына да кирип, аябагандай даамдуу, таптаза чөптөрдү жечү. Бирок эшек андан чоң жана жай кыймылдагандыгы үчүн эчки

сыяктуу каалагандай жерге чыгып, каалаган чөптү тандап жей алчу эмес. Ошондуктан алыстан аны карап туруп, эчкиге абдан ичи күйчү.

Күндөрдүн биринде эшектин оюна төмөнкүдөй жаман бир ой келди. Ал «Бул эчки менден өткөн абдан шамдагай, баардык таза жана даамдуу чөптөрдүн баарын жеп жатат. Аны менен ушундай бир оюн ойноюн, короодо табылган эски каткан чөптөрдү эле жеп калсын» деп ойлонду.

Эртеси күнү экөө адаттагыдай бирге оттой башташты. Эчки кайрадан бийик аскага тырмалап чыга баштады. Эшек жаман оюн ишке ашыруу үчүн мындай мүмкүнчүлүктөн пайдалана баштады. Ал төмөн жакта туруп эчкини мактап:

— Азаматсың! Сен кандай гана шамдагай эчкисиң! Мен толук ишенемин сага, сен көз ачып-жумгучакты асканын үстүнө чыга аласың! Кана, дагы тезирээк чурка, дагы тезирээк бол! - деп шаштырды.

Эчки эшектин мындай мактоо сөзүнө кубанып аскага чыга баштады. Өзүнө мурдагыдан да катуу ишенип шаша-буша аскага

тырмышты. Аскага чыгып бара жатып, тик бир ыңгайсыз жерге келгенде буттарын кайда коёрун билбей калды.

Дал ушул маалда буттары сыйгаланып, байкуш эчки төмөн көздөй томолонуп-жумаланып жөнөдү. Кулап түшкөн эчки ошентип бир бутун кокустатып алды. Эчки катуу ооруксунуп калгандыктан, катуу маараганда анча алыс эмес жерде уктап жаткан дыйкан уйкусунан чочуп ойгонуп кетти.

Ал дароо булардын жанына чуркап келди. Анан көргөн көзүнө ишенбеди. Жакшы көргөн эчкиси буту сынып, ооруп, айласы кетип турган экен. Дыйкан дароо эчкини кучактап көтөрүп алып чоң кыштактагы мал доктурга алып барды. Мал доктур эчкинин бутун жакшылап таңып, аны дарылады. Анан доктур дыйканга эчкинин бир топко чейин көп кыймылдабашы керек экендигин айтты. Эчки болсо узак убакытка чейин

сыртка чыгып оттобой тургандыгын уккан-
да абдан капаланды. Бул чечимди уккан
эшек ичинен бул абалга абдан кубанды.
Өзүнчө кобуранып:

— Чала болду! Эми эчки эң кооз чөп-
төрдү жей албай калды. Менден дагы тез
жана шамдагай болуп ар тарапка чуркабайт,
- деди. Эшек буларды ойлоп жатканда
дыйкан анын жанына келди да:

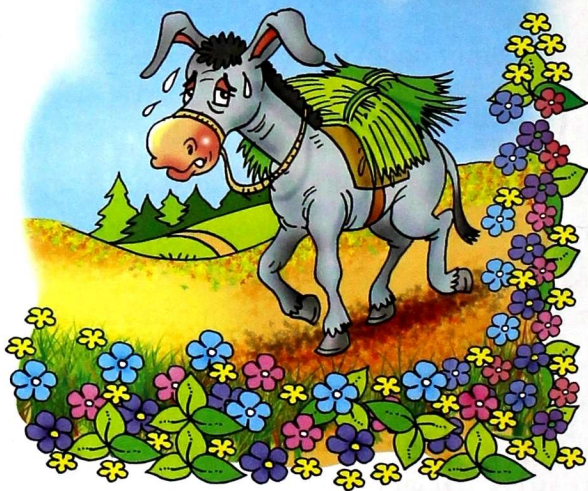

— Менин боорукер эшегим, кел эми сени менен бирге жайытка баралы. Абдан жакшы көргөн досуң эчки үчүн эң таза жана даамдуу чөптөрдү чогултуп келели. Аларды жеп кыска мөөнөттө айыксын, - деди.

Мына ушул күндөн тартып эшектин жасаган иштерине дагы бир иш кошулган эле. Ал иш - эчкиге эң таза, даамдуу чөптөрдү ташып келүү болчу. Эшек эми мурдагы түйшүгүнө кошуп чөп да ташымай болду. Анан ал өзүнчө ойлонуп отуруп:

— Эхх, досум тууралуу жаман ой ойлоп коюп, чоң бир ката кетирипмин. Эми болсо ушул буттарым менен ага эң даамдуу чөптөрдү ташып алып келип жатам. «Бирөөгө ор казсаң тайыз каз, өзүң түшүп калбаска» деген ушу тура. Мага чала болот, - деп сүйлөнгөн экен.

БАЛДЫ ЖАКШЫ КӨРГӨН МАМАЛАК

Бир чоң токойдо апасы жана атасы менен жашаган Эркетай аттуу бир аюунун мамалагы бар экен. Эркетай балды ушунчалык жанындай жакшы көрчү. Бир күнү эрте менен ойгонгон Эркетай көзүн ачып-ача электе эле ашкананы көздөй жөнөдү. Апасы болсо эрте мененки тамакты даярдап жаткан эле. Эркетайдын табити ачылып, столго жакындап келди да, апасына:

— Кутман таңың менен апаке! Бүгүн эртең мененки тамакка эмне жейбиз? - деп сурады.

Анда апасы:

— Кутмандуу күнүң менен уулум! Сүткө бышкан буудайдын боткосу, - деп жооп берди. Эркетай кабактарын бүркөп жактырбагансып:

— Бирок, апа мен бал жегим келип жатат да. Мага бал бериңизчи? - деди эркелеп. Апасы ал күнү үйдө такыр бал калбагандыгын айтканда, Эркетайдын эр-

ОШСКАЯ
областная детская
БИБЛИОТЕКА
инв. № 256429

келиги кармап, катуу бакыра баштады. Ал:
— Мен бал гана жегим келип жатат.
Баал!.... - деп кыйкырып жатты.

Андан соң ачуусу менен ашканадан чыгып кетти.

Аюу айым Эркетайдын бул кылыгына капаланганы менен эч нерсе айтпады. Эркетай сырткы эшикти да тарс жаап, үйдөн чыгып кетти. Ал эмне кылаарын билбей токойду ары-бери кыдыра баштады. Бирок токойду кыдырып жүрүп алы кетти, анан курсагы ачып, шайы оой баштады. Чарча-

ган мамалак түшкө жакын үйүнө кайтты. Үйгө келгенде апасынан түшкү тамакка эмне даярдалып жаткандыгын сурады. Аюу айым:

— Абдан даамдуу колтойгон бир балык бар, - деди.

Эркетай кайрадан «бал» деп көшөрүп туруп алды. Анда аюу айым:

— Азыр кел дагы, түшкү тамагыңды же, анан кечке маал атаң сага бал алып келет, - деди. Бирок Эркетай дагы өжөрлөнүп:

— Кечке чейин күтөмүн. Мен бал гана

жеймин, - деди да, ашканадан чыгып кетти. Ушунчалык карды ачкандан анын токойду кыдыргыдай да шайы калбаган эле. Мамалак өз бөлмөсүнө кирип кечки маалды күтө баштады. Ал эми апасы болсо кечки тамакка сонун тамак-аш даярдоо менен бошобой жатты. Тамак даяр болгондо апасы канчалык жалбарып аркасынан түшсө да Эркетай кайрадан бал жейм деген оюнан кайтпай койду. Жада калса апасынын жасаган тамагын жебей койду. Ошентип жатып уктап калды.

Эртеси күнү эрте менен ойгонсо Эркетайдын курсагы курулдап калыптыр. Ал дароо чуркаган боюнча ашкананы көздөй жөнөдү.

— Апа-аа! Бүгүн бал барбы? - деп сурады дароо. Анда апасы күлүмсүрөп:

— Ооба, бар. Кел жейгой, - деди да, Эркетайдын алдына чоң бир табакка толтура куюлган балды койду.

Эркетай кудуңдап, аябагандай табит менен балдын баарын жеп салды. Түшкү маал болгондо апасы Эркетайга дагы бал берди. Эркетай муну дагы табити тарта

жеди. Кечки тамакка да бал коюлган эле. Бирок Эркетай бал жегенди негедир мурдагыдай жакшы көрбөй калды. Ошондуктан табагындагы балдын баарын түгөтө албай калды.

Эртеси күнү эрте менен Эркетай кайрадан ашканага барып апасынан эртең мененки тамакка эмне даярдалып жаткандыгын сурады. Аюу айым бал экенин айтканда Эркетай капалана:

— Кайра дагы балбы? - деп сүйлөндү. Анда апасы:

— «Мен жалаң гана бал жегим келет»

дебедиң беле, уулум. Мына, сага эми жалаң гана бал беребиз, - деди. Эркетай балды карап:

— Бирок бул бал башкалардан бөтөнчө экен. Сыягы эскирип кеткен окшойт, - деди. Анда Аюу айым:

— Жок, берекем. Бул балдын башкалардан такыр айырмасы жок. Андай боло турган болсо сен баардык балды жакшы көрчү эмес белең, кана! Баардык бал тез эле эскирип калбайт, кечээ да бул балдан

жеген болчусуң, - деп жооп берди.

Эркетай айласы кетип, балдан бир аз жеди. Бул жолу:

— Бул бал абдан даамдуу экен, - деди кудундап. Апасы күлүп:

— Эркетай, эмнеге балга шылтоо таап жатасың? Баардык бал абдан таттуу болот, - деп уулуна жылмайды.

Ошентип аюу айым буларды айткан соң, өзү үчүн даярдаган сүткө бышкан таруу боткосунан жеди. Эркетай апасын карап бир аз тургандан кийин акырын:

— Апаке, мен мындан ары бал жегим келбейт. Мага да сүткө бышкан таруу бот-

косунан бересизби? - деди жалооруй карап. Апасы Эркетайга каалаганын берди. Анан да сүткө бир аз бал салып койду.

Эркетай тамагын жеп жатып: «Күн сайын бир эле тамакты жей берген жакшы эмес экен. Апамдын даярдаган тамактары деле абдан даамдуу турбайбы?...» деп ойлонуп калды.

ЭКИНЧИ КЛАССТЫН ОКУУЧУСУ

Бар экен, жок экен... Чоң бир токойдо Билимдүү куш деп аталган акылдуу бир үкү жашады. Билимдүү куш күндөрдүн биринде токойдогу жаныбарлардын балдары үчүн бир мектеп ачууну чечти. Ал токойдогу жаныбарлардын ар бирине оюн айтып түшүндүрүп кеңешкен соң, алардын көз карашын сурады. Баардык жаныбарларга бул ой абдан жакты. Тыйын чычкан айым болсо:

— Кандай гана сонун ойду ишке ашырганы жатасың, Билимдүү куш! Азыр менин балдарымдын окуганды жана жазганды үйрөнчү убактысы келди, - деп кубанды.

Ошентип бир канча күндүн ичинде токойдо баардык жаныбарлар биригип тез элечи кенен, таза, жарык бир мектепти куруп коюшту. Билимдүү куш сабактарын тезирээк үйрөткөнгө балдарды топтой баштады. Тыйын чычкандардын, коендордун, чычкандардын жана башка баардык жаныбарлардын балдары мектепке бара башташты.

Мугалиминин берген баардык тапшыр-маларын окуучулары аткарып жатышты. Балдардын баары жаңы бир нерсени үйрөнгөндү абдан жакшы көрүшчү экен. Бирок алардын арасында сабакты жакшы окубаган бирөө бар эле. Ал Баян аттуу кичинекей коён болчу. Бул тентек бир-эки күн мектепке барган соң өзүнчө:

— Апамдар менин мектепке баруумду эмнеге мынча каалап жатышат? Менимче көп убакытымды текке кетирип жатат окшойм, - деп ойлонду.

Күндөрдүн биринде эрте менен баардык балдар адаттагыдай мектепти көздөй жөнөштү. Бирок Баян алар көрбөй калсын деп төө куйруктардын арасына жашынып калды. Баарынын мектепке кирип кетүүсүн күтүп төө куйруктун далдоо жеринде аңдып турду. Алар мектепке кирип кеткен маалда шаша-буша, аттай-буттай төө куйруктун арасынан чуркап чыкты. Күнү бою токойдо ойноду. Так мектепте сабак бүтүп, баардык окуучулар үйлөрүнө кайткан саатта үйүнө келди.

Эртеси күнү, андан кийинки күнү да Баян такыр мектепке барбай койду. Ошентип күндөрдүн бир күнүндө Баян токойдо ой-

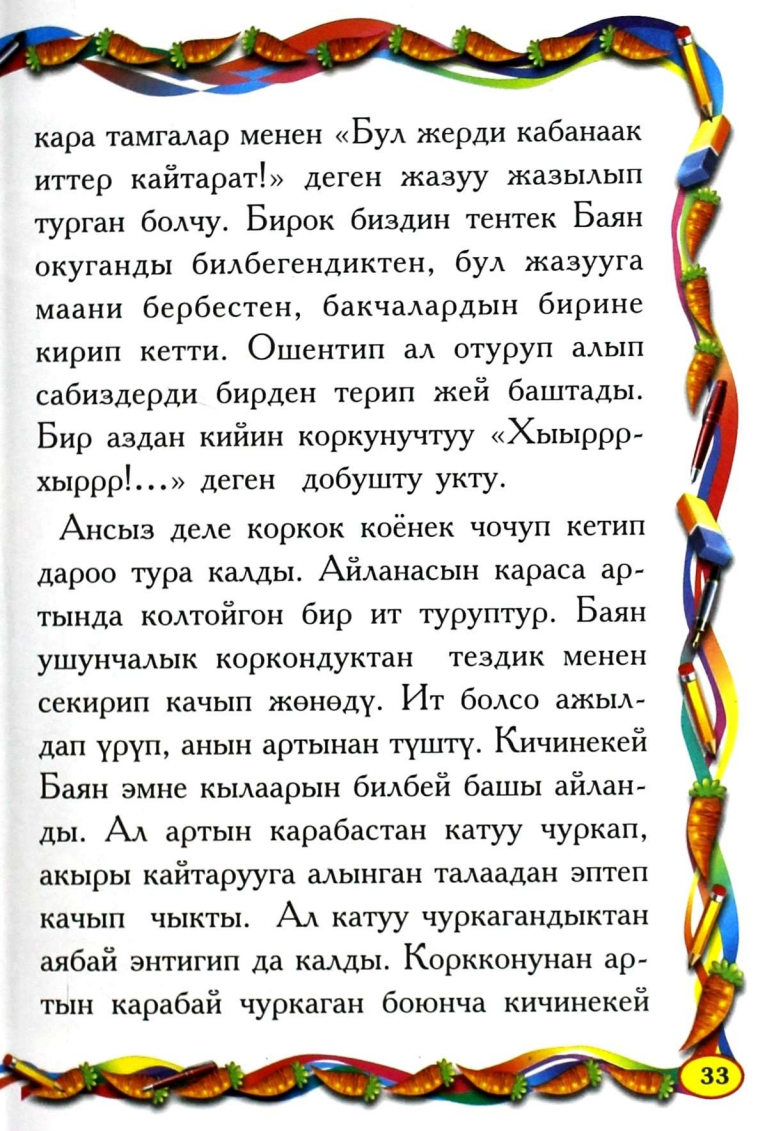

ногондон тажай баштады. Өзүнчө:

— Кана, мен эми бул жакка барып көрөйүнчү, бул жакта эмне бар экен, - деп кызыгып алыска кетчү жолго түштү.

Ошентип ал жүрүп отуруп бир топ жол басты. Анан чоң бир айдоо аянтына туш келди. Бул аянтта кичинекей болуп өз-өзүнчө бөлүнгөн бакчалар бар экен. Бул бакчаларда түркүн-түстүү жашылча, жержемиштер өстүрүлүп жаткан болчу. Бакчанын кире берген жериндеги эшиктин жанында бир тактай бар эле. Ал тактайга

кара тамгалар менен «Бул жерди кабанаак иттер кайтарат!» деген жазуу жазылып турган болчу. Бирок биздин тентек Баян окуганды билбегендиктен, бул жазууга маани бербестен, бакчалардын бирине кирип кетти. Ошентип ал отуруп алып сабиздерди бирден терип жей баштады. Бир аздан кийин коркунучтуу «Хыыррр-хыррр!...» деген добушту укту.

Ансыз деле коркок коёнек чочуп кетип дароо тура калды. Айланасын караса артында колтойгон бир ит туруптур. Баян ушунчалык коркондуктан тездик менен секирип качып жөнөдү. Ит болсо ажылдап үрүп, анын артынан түштү. Кичинекей Баян эмне кылаарын билбей башы айланды. Ал артын карабастан катуу чуркап, акыры кайтарууга алынган талаадан эптеп качып чыкты. Ал катуу чуркагандыктан аябай энтигип да калды. Коркконунан артын карабай чуркаган боюнча кичинекей

Баян тез эле токойго жетти. Ал маалда анын достору мектептен чыгып, үйгө кайтып келе жатышкан эле. Баянды чарчап-чаалыккан жана эмдигиче энтигип, тердеп турганын көрүшүп, тез эле анын жанына чогулуп калышты. Анан баары жабыла:

— Эмне болду Баян? Кайдан келе жатасың? Эмнеге мынча чарчагансың? - деп бир топ суроолорду жаадырышты.

Баян башынан өткөндүн баарын айтып берди. Муну уккан кичинекей тоңкулдак:

— Биз бир канча күн мурда мугалимибиз менен ал жерди кыдырганы барбадык беле. Билимдүү куш бизге ал тактайга жазылган жазууну окуткан го. Биз ал короого кирбей туруп эле ал жакта ит бар экенин окуп, билип койгонбуз, - деди.

Бир маалда кичинекей сасык күзөн башын чайкап:

— Мектепке барып жүргөн болсоң, сен дагы окуганды үйрөнүп алмаксың Баян, - деди.

Булардын айткандарын уккан Баян досторунун кеңештерин туура деп эсептеди. Мектепке барып, алар сыяктуу окуганды, башка көп нерселерди үйрөнүүнү чечти. Баян эртеси күнү жана башка күндөрү да тартиптүү болуп мектепке бара баштады. Сабактарга жакшылап, сабырдуулук менен көңүл буруп, кунт коюп угууну адат кылып алды. Үйгө берилген тапшырмаларын кылдаттык менен аткарып жүрдү.

Анан дагы Баян мектептен бир күн да калбады. Баян ошентип акырындан оку-

ганды жана жазганды үйрөндү. Жылдын чейрек чыкчу маалы келгенде чейректи эң жакшы баалар менен аяктап, достору сыяктуу экинчи класстын окуучусу болду. Тыйын чычкан досу чейрек чыккан күнү Баянга карап күлүп:

— Менимче сен барып баягы итке рахмат айтууң керек. Анын айынан минтип экинчи класстын окуучусу болдуң, - деди. Муну уккан Баян жана анын достору каткырып күлүп калышты.

КАРА ЧЕГИРТКЕНИН КӨЙНӨГҮ

Чычкан айымды токойдо жашаган жан-жаныбарлардын баары таанышчу. Себеби ал токойдун эң атактуу тикмечиси болчу. Токойдо андан артык кооз көйнөк тиккен жана сайма сайган бирөө да жок эле. Ким жаңы бир көйнөк тиктиргиси келсе, Чычкан айымдын дүкөнүнө барчу. Чычкан айым келген кишилердин сөзүн угуп, алгач кандай бир көйнөк кийгиси келгенин билчү. Андан соң анын өлчөмүн алып, кездемеге үлгүсүн

абайлап ченеп кесип, анан көйнөктү чебердик менен тикчү.

Токойдогу жаныбарлардын арасында абдан санаакеч мүнөзү менен таанымал бир кара чегиртке бар эле. Кара чегиртке Ширин айым эч кимдин ишин жактырчу эмес. Ал эми кийим тиктирүүдө эч кимге ишенчү эмес. Бир гана Чычкан айымдан башкасына... Жаз мезгилинин жадыраган күндөрүнүн биринде кара чегиртке Ширин айым Чычкан айымдын дүкөнүнө келди да:

— Саламатсыңбы Чычкан айым. Эмки

жумада абдан жакшы көргөн көпөлөк досумдун тою болот эле. Бул тойго абдан кооз бир көйнөк кийгим келип жатат. Мага ушундай бир кооз көйнөк тигип бересиңби? - деди. Чычкан айым:

— Макул, ал той жөнүндө мен да уктум. Абдан сонун той болот болуш керек,- деди кубанып.

Той тууралуу сүйлөшкөнчө Чычкан айым Ширин айымдын тулку боюнун көлөмдөрүн ченеп алды. Ченеп бүткөн соң Ширин айымга:

— Сага кандай көйнөк тиксем болот? - деп сурады.

Ширин айым күлүп:

— Тойдогу эң сулуу кара чегиртке мен болгум келет. Калганына сенин башың оорусун, - деди да, коштошуп дүкөндөн чыгып кетти. Чычкан айым анын шашылып кеткенине таң кала карап алды да, анан өзүнө-өзү:

— Бирок кайсы кездемеден тигээрибизди тандабай калдык го, - деди күбүрөнүп.

Андан соң дароо кездеме сандыгынын

жанына барды. Кездемелеринин баарын жакшылап карап чыкты. Ары оодарып карап, бери оодарып карап, ылайыктуу бир да кездеме таба албай койду. Андан соң дүкөнүнөн чыкты да, кездеме саткан дүкөндөрдү кыдыра баштады. Бир дүкөндөн жүндөн согулган бир кездемени көрдү. Түсү жана саймасы абдан мыкты экен. Бирок кездемени кармап көрүп:

— Бул болбойт, абдан калың,- деди. Дагы бир аз кыдырды. Анан дагы бир дүкөндөн абдан кооз гүлгүн гүлдүү жибек

кездемеге көзү кадалды. Кездемени жакшылап карап чыкты.

— Абдан кооз экен. Бирок абдан ичке жибектен согулган тура. Бул тез эле жыртылып калат. Көйнөк үчүн такыр ылайыктуу эмес,- деди.

Ал ушинтип дүкөндөрдү кыдырып жүргөндө күн бүркөлө баштады. Чычкан айымдын кабагы негедир ачылбады. Ал Ширин айымдын көйнөгүнө ылайык бир да кездеме таппагандыгы үчүн абдан капаланып жаткан болчу. Азыр да аба-ырайына карабай,

үмүтүн үзбөй кездемени издеп жүрдү.

Чычкан айым дүкөндөрдүн баарын кыдыргандыктан абдан чарчады. Анан так үйгө кайтайын деген маалда дүкөндөрдүн биринен бырышкан, кирдеген бир кездемени көрүп калды. Ал дал ушул кездемени сатып алды. Колуна алып кармап көрүп:

— Кирдеп жана бырышып калыптыр, бирок абдан сонун кездеме экен. Менимче бул менин оюмдагыдай кездеме, - деп ойлонду. Чычкан айым кездемени

алды да, дароо дүкөнүнө кайтты. Кездемени жакшылап жууп үтүктөдү. Кездеме таза жуулуп, үтүктөлгөндөн кийин түсү жадырап-жайнап көркүнө чыгып калды. Бул ишине кубанган Чычкан айым:

— Мен так издегенимди таптым. Бул менин оюмдагыдай кездеме экен. Анан да арасында кичинекей майда гүл саймалары бар, жумшак, көйкөлгөн жана жука кездеме экен. Мындан Ширин айымга абдан кооз

бир көйнөк чыгат, - деди өзүнчө.

Эртеси күнү таң эрте менен Чычкан айым абдан эрте турду. Дароо Ширин айымдын көйнөгүн тигүүгө киришти. Алгач кездемени өлчөп алып, анан акырын чебердик менен быча баштады. Бычылган кездемеден чебердик менен көйнөк тикти. Акырында сатып алган бантиктери менен даяр болгон көйнөктү кооздоп койду. Арадан бир канча күн өткөн соң Ширин айым Чычкан айымдын дүкөнүнө келди.

Чычкан айымдын тиккен көйнөгүн көрүп абдан жактырып:

— Чычкан айым, бул кандай гана сонун көйнөк. Сизге абдан чоң рахмат. Аллах узун өмүр берсин, - деди кубанып.

Андан соң Ширин айым көйнөктү кийип көрдү. Көйнөк өзүнө кыналып куп жарашып калды. Ширин айым Чычкан айымга тигип берген бул кооз көйнөк үчүн абдан даамдуу кой сүтүнөн жасалган эжигейди тартуу кылды.

Ошентип Ширин айым тойго да барып келди. Тойдон келгенден кийин ал тойдогу эң келишимдүү чегиртке болгондугун айтты. Ал түшкөн сүрөттөрүнүн бирин Чычкан айымга белекке берди. Чычкан айым сүрөткө караган сайын, өз колуна тигилген көйнөктүн кооздугу ага бакыт тартуулап тургандыгын сезип турду...

Чечкиндүүлүк

ЧООР ТАРТКАН МАМАЛАК

Бар экен, жок экен. Ажайып бир кооз токойдо Акжолтой аттуу бир мамалак жашаган экен. Акжолтой токойду кыдырганды абдан жакшы көрчү. Себеби кыдырып жүрүп досторуна жолукчу, жаңы жаныбарлар менен таанышчу. Булардын жанында Акжолтой мурда көрбөгөн нерселерди көрүп, жаңы нерселерди үйрөгөндөн

куштарланчу. Күндөрдүн биринде кайрадан токойду кыдырып жүрүп абдан жагымдуу бир үндү угуп калды. Анан ал үн чыккан тарапты көздөй жөнөдү.

Ошентип, ал токойдун четиндеги түптүз талаада оттоп жүргөн койлордун тобун көрдү. Анан негедир кооз ичке үндү дагы укту. Жакшылап караса топтун аркы тараптагы четинде колуна ичке сурнай кармап бир адам турган экен. Көрсө ал чоорду ошол чабан тартып жатыптыр. Акжолтой ал

кооз үндү бул ичке чоордон чыккандыгын дароо түшүндү. Ал жерде туруп бир топ убакытка чейин чабандын чоор ойногонун укту. Бир маалда:

— Мен да өзүмө бир кооз чоор жасайын,- деп ойлону. Анан анын оюна дароо алды тараптагы камыш өскөн саз келди. Ал жердеги камыштар так эле чабандын чооруна окшош эле. Мамалак дароо сазга барып кооз бир камышты тандады. Койчунун чоорун элестетип, так ошондой кылып камышка көзөн жасай баштады. Андан соң койчудай болуп үйлөп көрдү. Бир аз аракет жасаган соң үйлөгөн айрым добуштары чабандын үйлөгөнүнө окшош баштады. Буга абдан кубанган Акжолтой дагы болгон аракетин

жасады. Ошентип ал чоордо жакшы ойной баштады. Эми мындан ары Акжолтой күн сайын токойго барып бир бактын түбүнө отуруп, чоорун ойной берчү болду. Анын бул кылыгын көргөн достору:

— Сен мында эмне кылып жатасың? Башка ишиң жокпу, чоор ойноп калыптырсың го? Өз жериңе барып бир аз да болсо бал чогултпайсыңбы. Жок дегенде ишиңе пайдасы тиет, - деп аны шылдыңга алышты.

«Аа-аа! Демек мунун аты чоор экен да» деп ойлонуп, ошондо гана мамалак колундагы аспаптын атын билди.

Мамалак Акжолтой күндөрдүн биринде жаңы бир бактын алдына отуруп адаттагыдай чоорун ойной баштады. Ошол учурда «Зыың-зыың-зыыың!» деген бир добушту укту. Добуш чыккан тарапты караган учурда көргөн көзүнө ишенбеди. Чоң бир аарынын тобу чоордун үнүнө бий бийлеп жатышкан экен. Ошентип аарылар ары-бери айланып-тегеренип бийлеп жатышты. Аарылардын канаттарынан дагы чоор сыяктуу бир уккулуктуу үн чыгып жатты.

Кичинекей Акжолтой өзүнө келе албай, түш көрдүм деп ойлоп, көздөрүн ушалай баштады. Бирок анын көргөндөрү түш эмес эле. Так ошол маалда ханыша аары Акжолтойдун жанына келди да:

— Чоордун үнү бизди бакытка бөлөдү, кичинекей мамалак. Карачы, баардык аарылар кандай гана бактылуу болуп бийлеп жатышат. Сага рахмат айтыш үчүн бир аз бал белек кылгыбыз келип жатат, - деди.

Анан бир канча аары бир табак балды Акжолтойдун алдына коюшту. Акжолтой балдан татып көрүп:

— Көргөндөрүм өңүмбү же түшүмбү? Бул бал абдан даамдуу экен, - деп кубанып тамшанды. Ханыша аары кайрадан анын жанына келип:

— Бул коңур добуш бизге абдан жакты. Сен чоордо абдан мыкты ойнойт экенсиң. Эгер макул болсоң күн сайын бул жакка келип бизге чоордо ойноп бер. Биз болсо сага эң даамдуу балыбыздан бир табактан берип турабыз, - деди. Акжолтой ханышанын бул сунушуна абдан кубанып:

— Жан дилим менен макулмун, Ханыша аары, - деп жооп берди.

Андан соң баардык аарыларга рахмат айтты. Өзүнө берген бир табак балды колуна алып, шаша-буша үйүн көздөй жөнөдү. Апасынын жанына келип, тапкан балды ага берди. Апасы балды татып көргөн соң:

— Кандай гана мыкты бал! Ушуга чейин мынчалык даамдуу бал жеп көргөн эмес элем. Бул балды кайдан алдың Акжолтой? - деп сурады. Акжолтой болсо болгон окуяны апасына айтып берди.

Анда апасы күлүп:

— Менин кичинекей уулум чоңойгон тура, эрезеге жетип көркөм өнөрдүн ээси болуп нан тапканга жарап калган тура, - деп мактады. Андан соң Акжолтойду жүзүнөн сүйүп куттуктады.

Ошентип бир аз күн өткөн соң болгон окуяны уккан Акжолтойдун достору аны шылдыңга алгандыгы үчүн абдан уялышып, Акжолтойдон кечирим сурашты.

ЖОЛ ДОСТОРУ

Чөл абдан ысык болгондуктан айлананы куйкалап жаткан эле. Салим төөсү менен туугандарынын жашаган айылын көздөй алар менен учурашканы бул ысык чөл аркылуу араң бара жаткан болчу. Алар жолдо бара жатып бир аздан соң алдынан ээн-эркин жүргөн бир жаныбарды көрүштү. Бул жаныбарды байкаган соң, дароо аны көздөй жөнөштү. Көрсө бул

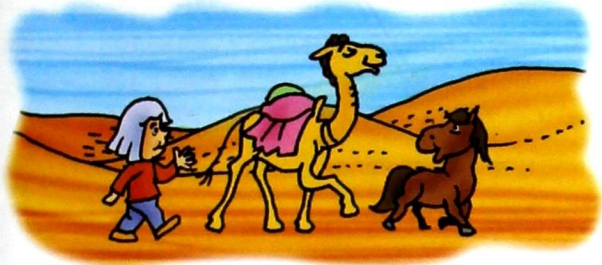
чөлдө адашып калган байкуш бир тай экен. Төө тайдын жанына барып туруп калды. Салим төөсүн карап:

— Мен сени түшүнүп турам. Бирок биз аны жаныбызга ала албайбыз да. Бизде болсо болгону өзүбүзгө жеткидей эле тамак-ашыбыз бар, - деди.

Бирок төө көпкө ойлонуп турбастан көшөрүп тайды жандарына алууну Салимден сурана баштады. Анан акырын тайга ыктай жаагын тайдын жаагына тийгизип:

— Капаланба, кичинекей тай! Сени бул

ээн чөлдө таштап кетпейбиз, - деди Салим. Ал төөсүнүн көшөргөнүнө каршылык көрсөтө алган жок, анан да кичинекей тайды кыя албады. Акырында аны да жанына ала кетели деп чечишти. Ошентип алар жолго чыккан маалда төө тайга карап:

— Кааласаң жай басалы, сен абдан алыс көрүнүп турасың, - деди.

Кичинекей тай төөгө бурулуп рахмат айткан соң:

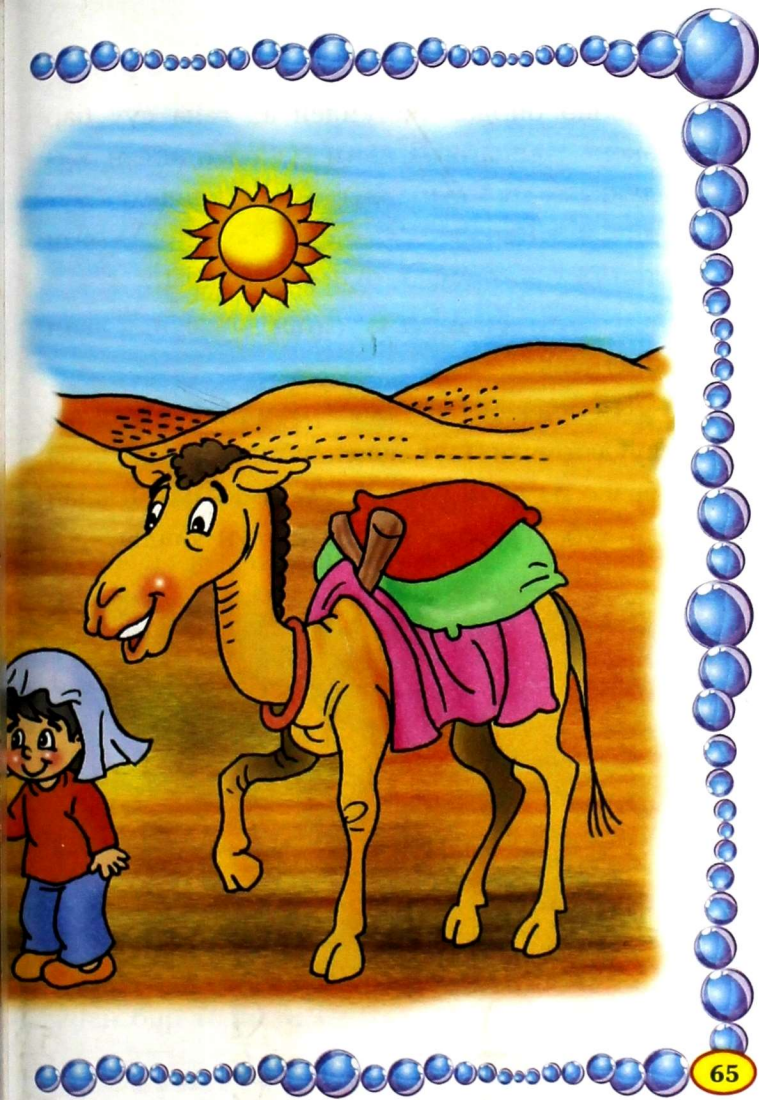
— Жалгыздыктан жана корккондуктан такыр алым калбаптыр. Бирок сизди алыстан көргөндө бир аз үмүттөндүм. Азыр бир аз жакшы болуп калдым, - деди жылмайып.

Салим төөсүн тезирээк чуркатмак үчүн колунан келгендин баарын жасады. Бирок төө тайды ойлоп, көгөрүп жай баса берди. Салим жинденип:

— Бүгүн сага эмне болгонун билбейм. Эч качан мынчалык жай баскан эмес элең, - деп жатты кайра-кайра.

Үчөө ошентип сапар улап бара жатышып көп өтпөй эле бир кудукка туш болушту. Булар абдан чарчашып, анысы аз келгенсип ысыктан каны катканча суусашкан эле. Сүйүнүп келип кудуктун ичин карашса, кудук соолуганга аз калган экен. Кудукта

үчөөнө бирдей жеткидей аз гана суу бар экен. Чаңкаган Салим дароо идишти кудукка салып суу алды. Анан шашыла суудан ичти да, төөсүнө суу берди. Ал эми төө сууну ичпей туруп тайга карап:

— Сен ич! Мен суусаган жокмун, - деди аны аяп.

Кичинекей тай уялып рахматын айтты да, суудан ичти. Суу ичкенден кийин ал бир аз болсо да өзүнө келди. Ал эми мурдагыдан да кубаттуураак абалда жолун улады.

Акыры кеч кирип, түн болду. Аба негедир абдан суук болуп кетти. Алар укташ үчүн баш калкалагыдай бир жер табышты. Салим жүктөрүнүн арасынан бир жууркан алып чыкты. Анан ал үстүнө жуурканды жамынып уктап калды. Кичинекей тай болсо сууктан үшүп, титирей баштады. Муну байкаган төө:

— Чөл ушундай болот эмеспи. Күндүзү күйдүргөндөй ысык, кечкисин тоңдургудай суук болот. Мага жакындасаң жылыйсың. Мен бир топко чейин үшүбөймүн. Чөлдүн

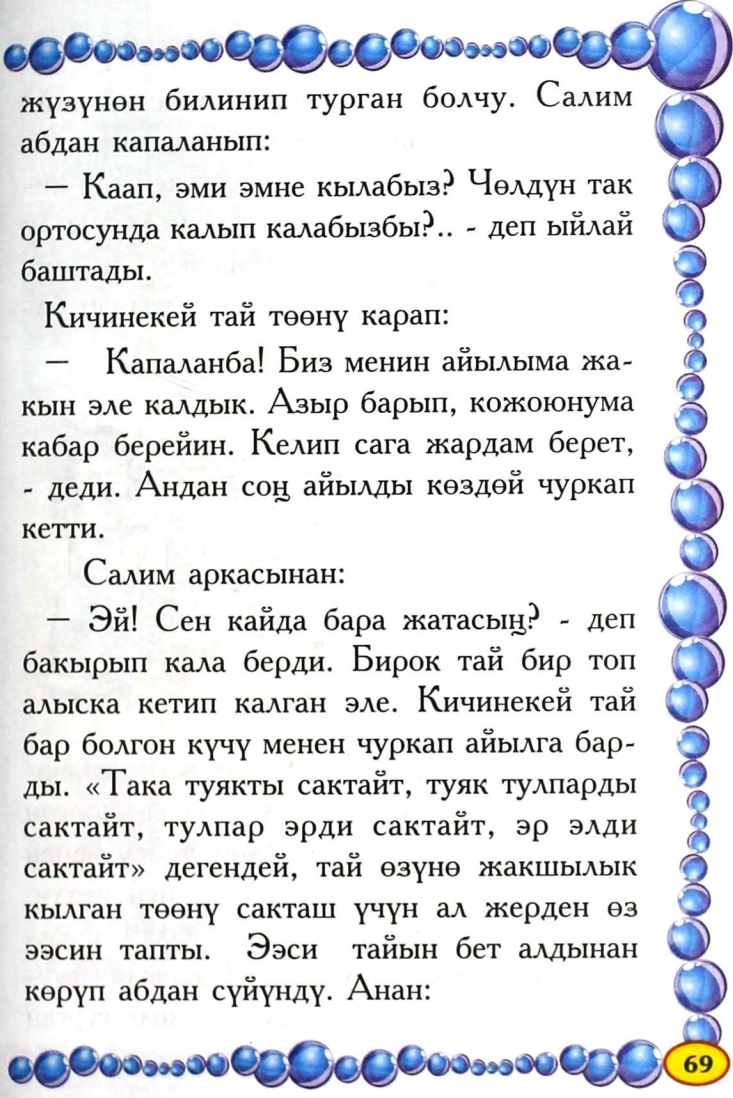
бул татаал кырдаалы болгондо туруштук бере аламын, - деди.

Ошентип үчөө тең абдан чарчап-чаалыккандыктан түнү бою козголбой укташты. Эртең менен күн чыккан маалда кайрадан сапарга чыгышты. Түшкө чейин жолун улашты. Бирок ысыктан үчөөнүн тең тырп этээрге дармандары калбай калды. Ошентип кетип баратканда төөнүн бутуна чоң

тикенек сайылып калды. Төөнүн буту каттуу ооруксунуп калгандыктан, ошол турган жеринен жерге чөгө кетти. Салим жана тай эмне кылышса да аны тургуза албай коюшту. Салим төөнүн бутуна карап:

— Аттиң, байкуш төөм! Балким сенин бутуң сынса керек, - деп башын чайкады. Төөнүн канчалык ооруп жатканы анын

жүзүнөн билинип турган болчу. Салим абдан капаланып:

— Каап, эми эмне кылабыз? Чөлдүн так ортосунда калып калабызбы?.. - деп ыйлай баштады.

Кичинекей тай төөнү карап:

— Капаланба! Биз менин айылыма жакын эле калдык. Азыр барып, кожоюнума кабар берейин. Келип сага жардам берет, - деди. Андан соң айылды көздөй чуркап кетти.

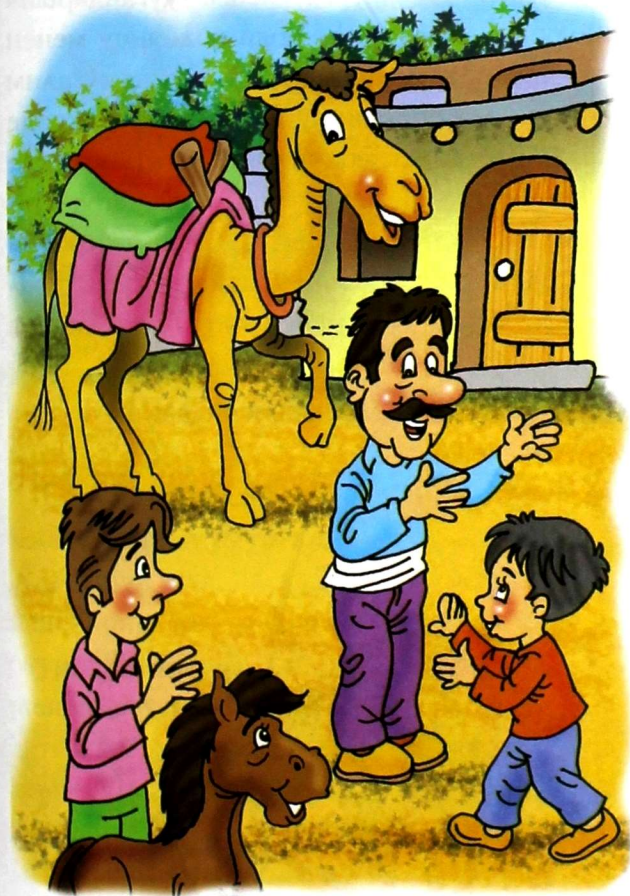
Салим аркасынан:

— Эй! Сен кайда бара жатасың? - деп бакырып кала берди. Бирок тай бир топ алыска кетип калган эле. Кичинекей тай бар болгон күчү менен чуркап айылга барды. «Така туякты сактайт, туяк тулпарды сактайт, тулпар эрди сактайт, эр элди сактайт» дегендей, тай өзүнө жакшылык кылган төөнү сакташ үчүн ал жерден өз ээсин тапты. Ээси тайын бет алдынан көрүп абдан сүйүндү. Анан:

— Сен кайда жүрдүң кичинекей тай?
Сени кайдан гана издеген жокмун, - деп
башын чайкады. Бирок кичинекей тай ки-
шенеди, анан туягы менен жерди чапкылай
баштады. Тайдын ээси тайынын бирдеме
айтаарын түшүнгөндөй анын артынан ба-
рууга мажбур болду.

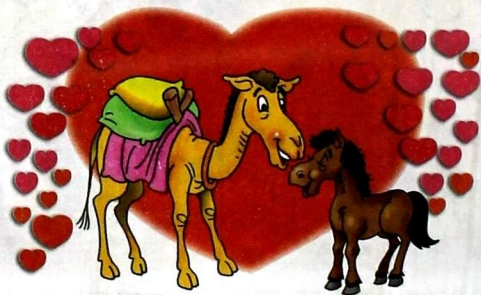

Ошентип тай ээсин төөнүн жанына ээр-
читип келди. Адам төөнүн абалын көргөн
соң бир араба айдатып келип, төөсү менен
Салимди ага салып, айылга алып кетти.
Айылда төөнү жакшылап дарылап айык-
тырышты. Көрсө, бул айыл Салимдин туу-
гандары жашаган, анан да алар келе турган

айыл экен. Бул жерде Салим туугандарына жолукту. Анан да тайдын кожоюну менен жакындан таанышып, дос болушту. Салим жана төөсү бир топ күн өткөнчө бул жерде калышып абдан сонун убакыт өткөрүштү. Төөнүн буту аягына чейин айыкканча өзү айылды кыдырып чыкты. Ошентип бири чөлдүн бир тарабында башкасы тиги тарабында болгон тай менен төө абдан жакшы дос болуп калышты.

Албетте, булардын ээлери да....

КИЧИНЕКЕЙ МЫЙМЫЙ

Күнөстүү күндөрдүн биринде чаар тоок тоокканада жумуртка басып жаткан эле. Дал ушул маалда күрөң, ак түстүү кичинекей бир мыймый алыстан тоокту карап отурду. Бир маалдан кийин ал тоокканага жакындап барып, тоокко карап:

— Саламатсыңбы чаар ала тоок! Менин атым Мыймый. Эртеден бери такыр кыймылдабай бир жерде отурасың. Эмнеге мынчалык чыдамкайлык кылып жатканыңа

сар-санаа болуп жатам, - деп сурады. Анда тоок айым сыймыктана:

— Кук-куу-ук! Мен жумурткаларымды басып жатам, - деп жооп берди.

Кичинекей мыймый таң кала:

— Мыяяуув! Жумурткаларыңдын үстүнөн басып жатасыңбы? А эмнеге?-деди кызыгып.

Мындай күтүлбөгөн суроого Тоок айым күлүп:

— Ку-куу-ук! Бул жумурткалар менин балдарым. Мен алар кабыктарынан дагы

оңой чыксын деп үстүндө отурамын, -деп жооп берди.

Кичинекей Мыймый башын чайкай ал жерден алыстап бара жатып:

— Кандай гана кызык! Каап, мен дагы ушундай жасай алсам гана, - деди өзүнчө кобуранып.

Бир канча күндөн кийин Мыймый кайрадан чаар ала тоокко жолугуп калды. Бул жолу чаар ала тоок тоокканада эмес эле. Ал он эки кичинекей жөжөлөрү менен бакчада

ээрчишип жүрүшкөн. Жөжөлөр «Чыйп-чыйп-чыйп» дешип чыйпылдай апасы кайсы тарапка кетсе артынан кетип бара жатышты.

Мыймый алардын жанына акырын басып келди да аларды абдан маашырлана карай баштады. Бир маалдан кийин:

— Тоок айым, жөжөлөрүңүз менен ойногонго уруксат бересизби? - деп сурады.

Чаар ала тоок жүгүн түктөйтө кокулдагандан кийин:

— Кечирип кой Мыймый. Жөжөлөр

азыркы учурда абдан кичине жана алсыз, алар менин жанымда болушу керек, - деди.

Мыймый капалана маанайы сууп ал жерден кетип калды. Бир топ күнгө чейин Мыймый чаар ала тооктун жанына такыр барбай калды. Ал короонун башка жагында сейилдеп жүрдү.

Бир күнү мыймый кайрадан сейилдеп

жүргөндө короонун бир тарабынан кичинекей, тоголок, ак бир нерселерди көрүп калды. Кубануу менен мыйолой:

— Жумуртка, жумуртка, - деп бакырды.

Андан соң өзүнө-өзү:

— Азыр жакшылап үстүнө отурайын. Бир канча күн отургандан кийин, менин да кичинекей балдарым болот, - деп ойлоду.

Ошентип Мыймый ойлогон оюн ишке ашырып, ак нерселерди чогултуп үстүнө отурду. Күтүп отуруп уйкусу да келди. Бир маалда отурган жеринен колу-бутун сунуп, керилип уйкуга кетти. Байкуш бала мышык мырылдап уктап калды.

Бир маалдан кийин чаар ала тооктун сары жөжөлөрүнөн бир канчасы Мыймыйдын жанына келишти. «Чыйп-чыйп-чыйп» деп чыйпылдай Мыймыйдын ар тарабынан

тегерене чуркай башташты. Мыймый уйку-соо арасында «Чыйп-чыйп» деген үндөрдү кулагы чалып, «балдарынын» «жумурткадан» чыкканын ойлоп, кабатырлана жаткан жеринен шашып турду. Туруп караса жумурткалары кандай болсо ошол боюнча турган экен. Бирок ал маалда ар тарабында жүргөн жөжөлөрдү көрдү. Кичинекей жөжөлөр Мыймыйдын жумурткаларын көздөй чуркашып:

— Ааа-а! Биздин топторубуз бул жакта экен. Биз болсо эртеден бери буларды издеп жүргөн элек. Мыймый сен эмнеге биз-

дин топторубуз дун үстүнө отуруп алдың? - дешти. Андан соң Мыймыйдын алдындагы топторун алып, ойной башташты. Кичинекей Мыймый таң кала жөжөлөрдү карап туруп калды. Бир маалга чейин алардын оюндарын карап турду. Андан соң муңайым тарта саналуу басып жөнөдү. Анан бара жатып Тоок айымга кезикти. Тоок айым короонун бир бурчунда отурган экен. Бир канча балдары болсо канатынын алдында уктап жатыптыр. Мыймый:

— Тоок айым, эмне болгонун билесиңби? - деп башынан болуп өткөндүн баарын

чаар ала тоокко айтып берди. Чаар ала тоок күлүп:

— Кичинекей мыймый, мышыктар жумуртка баспайт да. Алардын балдары жумурткадан чыгып дүйнөгө келбейт, алар туулат-, деди.

Байкуш Мыймый ушунчалык капаланды...

— Чын элеби, - деп мукактанган учурда жалжылдаган көздөрүнөн жаштар шурудай болуп биринин артынан бири чууруй ага баштады. Чаар ала тоок Мыймыйдын абалына түшүнүп:

— Ыйлаба, балакай! Сен да чоңойгон маалда бул дүйнөгө таттуу балдарды алып келесиң. Өзүңө окшош жумшак жана тапталтуу балдарың болот, - деп Мыймыйды сооротту. Андан соң ага жөжөлөрү менен ойногонго уруксат берди. Кичинекей Мыймый менен чаар тоок маектешип жатканда кичинекей жөжөлөр биринин артынан бири ойгоно башташты. Кичинекей Мыймый жагымдуу мылоп, аларды жанына чакырды. Жөжөлөр Мыймыйды көздөй чуркап барышып, аны менен ойной башташты.

Туруктуулук

БАЛМУЗДАКТЫ ЖАКШЫ КӨРГӨН ЭШЕК

Кичинекей Мээрим апасы жана атасы болуп жайкы эс алууга деңиз жээгиндеги бир айылга келишти. Деңиздин жээги абдан кооз эле. Үй-бүлө бул кооз жээкти кыдырганды абдан жакшы көрүшчү. Мээрим менен атасы бир күнү жээкке чыгышты. Алар ал жерден көргөн көзүнө ишенишпеди. Бир адам ар тарабын бир канча эшек

менен коштоп алып, жээкке келген эле. Ал адам белгилүү бир акы берген адамдарды эшекке мингизип жээкти кыдыртат экен.

Мээрим эшектерге ушундай бир таңыркоо менен карады. Алардын арасында башкаларынан айырмаланган бир кичинекей, кулактары ак, денеси күрөң эшек бар болчу. Мээрим мына ушул эшекти абдан жактырды. Атасынан кичинекей эшекке миниш үчүн уруксат сурады. Атасы менен кызы

эшектин ээсине жакындап, Мээримдин кичинекей эшекке мингиси келгенин айтышты. Мээрим эшекке мингенде сүйүнгөнүнөн кубанычы койнуна батпай каткырып атасына:
— Ата, бул эшек абдан сүйкүмдүү экен!
-деп жатты.

Эшек Мээримди үстүнө мингизип алып жээктин бир топ жерине чейин кыдыртып чыкты. Кичине кыз ак кулактуу бул кичинекей эшекке минип кыдырганды абдан жактырып калды.

Ошентип Мээрим атасы экөө мындан ары бат-бат келип эшек менен жээкти кыды-

рууну адатка айлантып алышты. Ошондой күндөрдүн биринде жээкте кичинекей эшек менен кыдырып жүрүп, алды тараптан бир балмуздак саткан адамдын: «Балмуздаак! Балмуздаак...» деп кыйкырганын угуп калышты. Мээрим дароо эшек менен бирге атасы турган тарапты көздөй жөнөдү. Анан ал атасынан:

— Атаке, мага жана кичинекей эшегиме

бир балмуздак алып бере аласыңбы? - деп суранды.

Атасы:

— Эшекке балмуздак жедиресиңби? Ушул жашка келгенге чейин балмуздак жеген эшекти көргөн эмес элем, - деди жылмайып.

Мээрим көшөрүп суранып:

— Карасаң, атаке, кандай гана жалдырап карап жатат байкушум! Ушуга чейин дайы-

ма чөп жей берип тажаган да. Бир аз болсо да балмуздак жесе эмне болмок эле,- деди жалооруп.

Атасы кичинекей Мээримдин жалбарганына чыдап тура алган жок жана бир ором балмуздакты ак кулактуу кичинекей эшекке алып берди. Балмуздак кичинекей эшекке абдан жагып калды. Ал балмуздакты шапа-шупа, жалап-жуктап отуруп тез эле жеп салды. Мээрим жана атасы да аны күлө карап. анын балмуздак жегенине суктанып

карап турушту.

Эртеси күнү Мээрим кайрадан жээкке ак кулактуу кичинекей эшектин жанына келди. Кичинекей эшек Мээримди көрүп- көрө электе эле балмуздакчынын жанына чуркап барды. Ал бир нерсе сурагансып тилин созду да, айкыра баштады. Балмуздакчы күлүп Мээримге кайрылып:

— Кичинекей бийкеч, бир балмуздак ала-сыңбы? - деп сурады. Мээрим дароо эле эшектин эмне кылгысы келгенин түшүндү.

Атасынын жанына барып эшек үчүн дагы бир балмуздак алып берүүсүн суранды. Атасы мээримге дагы, кичинекей эшекке дагы бирден балмуздак сатып берди. Кичинекей эшек кайрадан аябай тамшана балмуздагын жалап- жуктап тез эле түгөтүп салды.

Андан соң кичинекей Мээримди үстүнө олтургузуп, жээкти кыдыртып чыкты. Алар жээкти кыдырып бара жатканда Мээрим досторун көрдү да, эшектен түшүп, алардын

жанына барды. Жалгыз калган кичинекей эшек акырын жыла басып, балмуздакчынын жанына жакындады. Эшектин кожоюну менен Мээримдин атасы дал ушул маалда көлөкөдө кобурашып чай ичип отурушкан эле. Балмуздакчы да бир стакан чай алайын деп жээктеги чайханага кеткен. Кичинекей эшек мындай ыңгайлуу учурдан пайдаланып, башы менен балмуздактын үстүндө жабылган айнекти эптеп жатып ачты. Ошентип ачып алып, балмуздактарды жей баштады...

Ал балмуздактан оозуна толтура салып жеп жатты. Жей берди, дагы да жей берди... Оозу менен тамагы муздактан тоңуп, андан соң ысый баштады. Бирок кичинекей эшек эч кабатыр болбостон жегенин уланта берди. Бир аздан кийин Мээрим, атасы жана балмуздакчы кичинекей эшектин жанына келишти. Мээрим кичинекей эшектин бул кылыгына абдан капаланды. Атасы болсо балмуздакчынын баардык чыгашасын төлөп берди. Албетте, балмуздактын баарын же-

ген эшекке да жаккан эмес эле. Ал кечинде абдан катуу ооруп калды. Анын тамагы шишип жана карды да абдан катуу ооруп жатты. Кожоюну ага шыпаалуу чөптөрдү алып келип берди да:

— Балмуздактын ашыкчасы ушинтип оорутат эшегим, муну өзүң деле билип калгандырсың, - деди.

Кичинекей эшек алсыз жана чарчап-чаалыккан абалы менен башын ийкегиледи...

Баланын акыл-эсинин калыптанышы, дүйнө таанымы кыялдар аркылуу байыйт. Бул өз кезегинде жашоого аралашуу үчүн жол болуп эсептелет. Кыялдардын алып-учуп, өзгөчө өөрчүшүнө салымын кошкон жомоктор болот эмеспи. Бала жомокту угуп, же окуп жатып жомокто берилгендерди кыялында элестетет. Бул жагдай - ал үчүн абдан пайдалуу жана абдан рахат алчу бир маанилүү учур. Китептеги жомоктордо адам болуу касиети, адамдык сапаттар ар кандай мисалдар менен түшүндүрүлсө, жомоктун баланын калыптануусуна тийгизген таасири дагы да артат.

Мындай өзгөчө маанилерге көңүл буруу менен даярдалган колуңуздагы чыгармалар аркылуу балаңызды алаксытып жатып аны достук, туруктуулук, чынчылдык, боорукерлик, сый көрсөтүү жана дагы башка көптөгөн нарк-дөөлөт касиеттерине ээ болушуна шарт түзөсүз деген үмүттөбүз.

ISBN 978-9967-475-15-1

9789967475151-2

www.asyapress.com

